

УДК 342.74:343.352(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v2.2025.13>**О. Ю. Дубинський**

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри морського та господарського права
факультету морського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова,
заслужений працівник освіти України
orcid.org/0000-0002-5272-8365

С. І. Маркін

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та конституційного права
факультету морського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова,
адвокат
orcid.org/0009-0005-8756-2616

СИСТЕМА ОРГАНІВ ПРАВООХОРОННОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу основних органів правоохоронної спрямованості, що формують основу системи запобігання корупції в Україні. Розглянуто правові та організаційні аспекти діяльності цих органів у сфері запобігання корупції, їх місце в системі антикорупційної політики України, а також основні виклики, з якими вони стикаються у своїй роботі. Особлива увага приділена аналізу сучасних інструментів запобігання корупції, які застосовуються цими органами, та перспективам їх удосконалення в контексті євроінтеграційного курсу України. Наголошено, що центральну роль у запобіганні та протидії корупції відіграють правоохоронні органи. Їхня діяльність спрямована не лише на виявлення та розслідування корупційних правопорушень, але й на попередження таких проявів через ефективну превентивну політику. Вказано на необхідність вдосконалення їхньої роботи в умовах реформування правової системи України та євроінтеграційного процесу. Підкреслено вагомість для ефективності діяльності цих органів, їх взаємодію з іншими державними інституціями та громадянським суспільством, адже від результативності їхньої роботи залежить рівень довіри населення до влади, стабільність державного управління та поступальний розвиток нашої держави.

Зроблено висновок, що ефективність запобігання корупції значною мірою залежить від системного підходу до організації діяльності правоохоронних органів. Це включає чіткий розподіл функцій між суб'єктами протидії корупції, координацію їхньої роботи, а також забезпечення належного рівня професійної підготовки кадрів. Важливим аспектом є створення умов для незалежності правоохоронних органів від політичного впливу, що дозволить уникнути вибіркового підходу до боротьби з корупцією. Окрім того, запобігання корупції потребує впровадження сучасних антикорупційних механізмів, заснованих на міжнародних стандартах та найкращих практиках, з-поміж яких фінансовий моніторинг, ефективна система декларування доходів і майна посадових осіб, а також використання цифрових технологій для підвищення прозорості діяльності державних органів.

Ключові слова: корупція, запобігання корупції, правоохоронні органи, превентивні заходи, фінансовий моніторинг, система декларування доходів, суб'єкти протидії корупції.

Dubynskyi O. Yu., Markin S. I. SYSTEM OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES OF CORRUPTION PREVENTION IN UKRAINE

The article is devoted to the analysis of the main law enforcement agencies that form the basis of the corruption prevention system in Ukraine. The legal and organizational aspects of the activities of these agencies in the field of corruption prevention, their place in the system of anti-corruption policy of Ukraine, as well as the main challenges they face in their work are considered. Special attention is paid to the analysis of modern corruption prevention tools used by these agencies and the prospects for their improvement in the context of Ukraine's European integration course. It is emphasized that law enforcement agencies play a central role in preventing and combating corruption. Their activities are aimed not only at identifying and investigating corruption offenses, but also at preventing such manifestations through effective preventive policies. The need to improve their work in the context of reforming the legal system of Ukraine and the European integration process is indicated. The importance of the effectiveness of these bodies, their interaction with other state institutions and civil society, is emphasized, because the level of public trust in the authorities, the stability of public administration and the progressive development of our state depend on the effectiveness of their work.

It is concluded that the effectiveness of corruption prevention largely depends on a systemic approach to organizing the activities of law enforcement agencies. This includes a clear division of functions between the subjects of combating corruption, coordination of their work, as well as ensuring an appropriate level of professional training of personnel. An important aspect is the creation of conditions for the independence of law enforcement agencies from

political influence, which will avoid a selective approach to the fight against corruption. In addition, the prevention of corruption requires the implementation of modern anti-corruption mechanisms based on international standards and best practices, including financial monitoring, an effective system of declaring income and property of officials, as well as the use of digital technologies to increase the transparency of the activities of state bodies.

Key words: corruption, corruption prevention, law enforcement agencies, preventive measures, financial monitoring, income declaration system, anti-corruption actors.

Постановка проблеми. Корупція є однією з найбільших загроз для демократичного розвитку та економічної стабільності будь-якої держави. Вона підриває довіру громадян до державних інституцій, створює несприятливі умови для інвестицій та економічного зростання, а також негативно впливає на правову систему країни. У контексті України, яка перебуває на шляху реформування та євроінтеграції, боротьба з корупцією є однією з ключових умов для забезпечення верховенства права та сталого розвитку.

Правоохоронні органи відіграють центральну роль у запобіганні та протидії корупції. Їхня діяльність спрямована не лише на виявлення та розслідування корупційних правопорушень, але й на попередження таких проявів через ефективну превентивну політику. У цьому контексті важливо дослідити правовий статус, функції та повноваження правоохоронних органів як суб'єктів запобігання корупції в Україні, а також оцінити ефективність їхньої діяльності в умовах сучасних викликів.

Актуальність дослідження ролі правоохоронних органів у запобіганні корупції також обумовлена необхідністю вдосконалення їхньої роботи в умовах реформування правової системи України та євроінтеграційного процесу. Питання ефективності діяльності цих органів, їх взаємодії з іншими державними інституціями та громадянським суспільством потребують глибокого аналізу. Саме від результативності їхньої роботи залежить рівень довіри населення до влади, стабільність державного управління та поступальний розвиток нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика запобігання корупції є надто багатогранною і глобальною, а тому в науковому плані отримала досить широке висвітлення, зокрема у працях: О. Бандурки, Н. Бортник, М. Віхляєва, В. Гвоздецького, Б. Головкина, І. Дмитрук, О. Дрозда, С. Єсімова, В. Заросила, М. Коваліва, Т. Коломоець, В. Колпакова, О. Литвинова, Ю. Ломжець, В. Ортинського, С. Петкова, С. Сороки, Н. Христинченко та ін.

Метою цієї статті є аналіз ролі правоохоронних органів у системі запобігання корупції, висвітлення нормативно-правових засад їхньої діяльності, а також виявлення основних проблем і перспектив удосконалення їхньої роботи.

Виклад основного матеріалу. Корупція залишається однією з найгостріших проблем сучасного українського суспільства, яка негативно

впливає на всі сфери державного управління, економіки, соціального життя та міжнародного іміджу країни. Успішна боротьба з цим явищем вимагає комплексного підходу, де ключову роль відіграють правоохоронні органи. Їх діяльність спрямована не лише на виявлення та розслідування корупційних злочинів, але й на попередження їх виникнення через реалізацію превентивних заходів.

На думку І. М. Дмитрук та Ю. В. Ломжець, корупційні прояви можуть мати як політичний, так і економічний характер. Зокрема, політична корупція спричиняє виникнення неконтрольованої політичної ситуації в державі, що становить серйозну загрозу для демократичних інститутів та балансу між різними гілками влади. Економічна корупція, у свою чергу, негативно впливає на ефективність функціонування ринкових механізмів і державного регулювання.

Таким чином, науковці дійшли висновку, що для формування ефективного механізму реалізації адміністративно-правових заходів із запобігання та протидії корупції в органах державної влади України необхідно: враховувати історичний та міжнародний досвід; впроваджувати наукові дослідження та успішні міжнародні практики боротьби з корупцією; систематично реалізовувати рекомендації міжнародних організацій та експертів у процесі законотворчої діяльності, а також забезпечувати належне функціонування правоохоронних органів [1, с. 105].

Ефективне функціонування системи антикорупційної політики неможливе без інтеграції всіх складових елементів інституціонального механізму, зокрема спеціалізованих органів, відповідальних за запобігання корупційним проявам, виявлення фактів корупції, проведення розслідувань, викриття порушень та, найголовніше, притягнення винних осіб до відповідальності [2, с. 252].

Згідно з положеннями Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, в Україні було створено Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), яке є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, відповідальним за формування та реалізацію державної антикорупційної політики [3].

Відповідно до закону, НАЗК підзвітне Верховній Раді України та підконтрольне Кабінету Міністрів України, водночас його незалежність гарантується завдяки спеціальному статусу, особливому порядку призначення та припинен-

ня повноважень Голови, визначеному законом порядку фінансування та матеріально-технічного забезпечення, належним умовам оплати праці керівництва і службовців, прозорості діяльності та іншим механізмам [3].

До основних функцій НАЗК належать: аналіз стану запобігання та протидії корупції в Україні, розробка Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми, підготовка національних доповідей щодо реалізації антикорупційної політики, моніторинг виконання законодавства у сфері етичної поведінки та врегулювання конфлікту інтересів, контроль за дотриманням обмежень щодо фінансування політичних партій, ведення відповідних реєстрів, а також інформування громадськості про заходи у сфері запобігання корупції. НАЗК також співпрацює з міжнародними організаціями та державними органами у межах своєї компетенції, здійснює контроль за деклараціями осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і координує виконання міжнародних зобов'язань у сфері антикорупційної політики [3].

У контексті зростання уваги до протидії корупції на місцевому рівні та підвищення значущості громад у процесах відновлення, автори дослідження «Розвиток запобігання корупції в Україні: конструктивний підхід» пропонують НАЗК розглянути можливість заснування регіональних представництв або призначення радників для більш ефективного врахування місцевої специфіки. Зважаючи на обмеженість ресурсів, НАЗК могло б налагодити співпрацю з міжнародними партнерами, використовуючи їхні офіси та приміщення для розміщення своїх уповноважених зі зв'язків з громадськістю. Як приклади можуть слугувати регіональні офіси Програми ЄС «U-LEAD з Європою» або регіональні представництва ПРООН, що займаються питаннями відновлення та розвитку [4, с. 22].

В процесі створення системи органів для боротьби з корупцією в Україні разом із НАЗК було засновано Національне антикорупційне бюро України (НАБУ). Цей орган отримав статус центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, на який покладено завдання запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, що належать до його компетенції, а також недопущення нових злочинів [5].

Відповідно до чинного законодавства, основною метою діяльності НАБУ є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчиняються високопосадовцями, уповноваженими на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, і які становлять загрозу національній безпеці. НАБУ також впроваджує

інші заходи, передбачені законом, для боротьби з корупцією [5].

Діяльність НАБУ ґрунтується на таких принципах: 1) верховенство права; 2) повага до прав і свобод людини та громадянина; 3) законність; 4) об'єктивність і справедливість; 5) незалежність НАБУ та його співробітників; 6) підконтрольність і підзвітність суспільству та відповідним державним органам; 7) відкритість для демократичного цивільного контролю; 8) політична нейтральність і позапартійність; 9) співпраця з іншими державними органами, місцевими органами самоврядування та громадськими об'єднаннями [5].

Для забезпечення незалежності НАБУ законодавство передбачає низку гарантій, серед яких: 1) особливий порядок конкурсного відбору Директора НАБУ та чіткий перелік підстав для припинення його повноважень; 2) конкурсні умови відбору інших працівників НАБУ, їхній спеціальний правовий і соціальний захист, а також гідні умови оплати праці; 3) визначений законом порядок фінансування та матеріально-технічного забезпечення НАБУ; 4) передбачені заходи для гарантування особистої безпеки працівників НАБУ, їхніх родичів і майна; 5) інші засоби, визначені законодавством [5].

Однією з найбільш складних завдань на шляху створення ефективної системи антикорупційних органів стало заснування Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, утворення якої було передбачено Законом України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII [6]. Тривалі труднощі у функціонуванні цього органу були усунуті завдяки внесенню змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших нормативно-правових актів, які посилили незалежність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Відповідно до цих змін, прокуратура набула статусу юридичної особи публічного права, отримала окреме майно, що є державною власністю, рахунки в органах казначейського обслуговування бюджетних коштів, а також печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням [7].

Законодавчі зміни також передбачили створення у структурі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури підрозділів, які функціонують окремо від Офісу Генерального прокурора. До таких підрозділів належать служби для забезпечення документообігу (включаючи електронний документообіг), режимно-секретної роботи, управління персоналом, внутрішнього контролю та інші необхідні для виконання завдань прокуратури підрозділи. Ці підрозділи підпорядковуються заступнику Генерального прокурора – керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або особі, яка виконує його обов'язки.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура виконує такі основні функції: 1) здійснення

нагляду за дотриманням законодавства під час оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування, що проводяться Національним антикорупційним бюро України; 2) підтримання державного обвинувачення в судових провадженнях за відповідними справами; 3) представництво інтересів громадянина або держави в суді у справах, пов'язаних із корупцією або правопорушеннями, що мають корупційний характер, а також представництво інтересів держави у справах про визнання активів необґрунтованими та їх стягнення у дохід держави. У межах реалізації своїх завдань Спеціалізована антикорупційна прокуратура також здійснює міжнародне співробітництво [7].

Як зазначають автори Методичних рекомендацій щодо організації роботи із запобігання корупції юридичних осіб, що перебувають у сфері управління МВС, протидія корупції в Україні здійснюється через діяльність сукупності державних органів. До ключових антикорупційних інституцій державного рівня в Україні, за оцінками науковців, належить Національна поліція України (НП) – центральний орган виконавчої влади, який виконує функцію служіння суспільству шляхом забезпечення захисту прав і свобод громадян, протидії злочинності, а також підтримання публічної безпеки та порядку [8, с. 7]. Основні функції Національної поліції України визначені Законом України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII. Відповідно до цього Закону, Національна поліція, зокрема, забезпечує створення та ведення інформаційних ресурсів, що містять дані про зареєстровані кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією, адміністративні правопорушення корупційного характеру, а також інформацію про осіб, які їх вчинили, та результати судового розгляду зазначених правопорушень [9].

О. В. Баганець звертає увагу на діяльність ще одного важливого органу, який відіграє значну роль у цілісній системі антикорупційних органів, а саме Державного бюро розслідувань [10, с. 49–51], аналізуючи аспекти його компетенції та проблемні питання, пов'язані з розслідуванням антикорупційних злочинів у межах повноважень суб'єктів протидії корупції. Відповідно до Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року № 794-VIII, до основних завдань цього органу належить запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування таких категорій злочинів: 1) злочинів, скоєних службовими особами, які займають особливо відповідальне становище згідно з частиною першою статті 9 Закону України «Про державну службу», а також особами, чий посади віднесено до першої – третьої категорій державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, за

винятком випадків, коли такі злочини належать до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України; 2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури чи іншими прокурорами цієї прокуратури, за винятком випадків, коли досудове розслідування таких злочинів входить до компетенції детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України [11].

Отже, правоохоронні органи України, такі як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Національна поліція, Державне бюро розслідувань (ДБР) та інші, виконують функцію основних суб'єктів запобігання корупції. Їх завдання не обмежуються лише покаранням винних осіб, але й включають формування правової культури, запровадження механізмів прозорості та підзвітності, а також забезпечення дотримання антикорупційного законодавства.

У рамках нашого дослідження не можна залишити поза увагою судову гілку влади, яка є одним із ключових елементів у протидії корупції та відіграє важливу роль у системі суб'єктів антикорупційної діяльності, зокрема Вищий антикорупційний суд. Як зазначає О. О. Меньяйлов, створення в Україні принципово нового судового органу – Вищого антикорупційного суду (ВАКС) – було зумовлене необхідністю формування відповідних правових основ для його функціонування, які б забезпечували легітимність цілей, методів та способів діяльності цього суду [12, с. 12].

Відповідно до положень Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 року № 2447-VIII, цей суд здійснює правосуддя як перша та апеляційна інстанція у кримінальних провадженнях, що належать до його юрисдикції згідно з процесуальним законодавством. Також він здійснює судовий контроль за дотриманням прав, свобод і законних інтересів осіб у таких провадженнях у встановленому законом порядку. Крім того, суд розглядає справи щодо визнання необґрунтованими активів і їх конфіскації на користь держави в межах цивільного судочинства, а також справи про застосування санкцій, передбачених пунктом 1-1 частини першої статті 4 Закону України «Про санкції», у рамках адміністративного судочинства.

Окрім здійснення правосуддя, Вищий антикорупційний суд аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику у провадженнях, які належать до його компетенції, інформує Верховний Суд про результати узагальнень та надає пропозиції щодо проектів законодавчих актів, пов'язаних з організацією та діяльністю суду, спе-

ціальними вимогами до суддів і гарантіями їхньої діяльності. Ця інформація також публікується на офіційному веб-сайті суду. Варто зазначити, що територіальна юрисдикція Вищого антикорупційного суду охоплює всю територію України [13].

Висновки. Підсумовуючи викладене вище можемо констатувати, що корупція є однією з найбільш небезпечних загроз для демократичного розвитку, правової держави та економічної стабільності України. У цьому контексті роль правоохоронних органів як суб'єктів запобігання корупції набуває особливого значення. Проведення дослідження дозволяє зробити низку важливих висновків, які окреслюють ключові аспекти їхньої діяльності у цій сфері.

По-перше, ефективність запобігання корупції значною мірою залежить від системного підходу до організації діяльності правоохоронних органів. Це включає чіткий розподіл функцій між суб'єктами протидії корупції, координацію їхньої роботи, а також забезпечення належного рівня професійної підготовки кадрів. Важливим аспектом є створення умов для незалежності правоохоронних органів від політичного впливу, що дозволить уникнути вибіркового підходу до боротьби з корупцією.

По-друге, запобігання корупції потребує впровадження сучасних антикорупційних механізмів, заснованих на міжнародних стандартах та найкращих практиках. Серед таких механізмів можна виділити посилення фінансового моніторингу, створення ефективних систем декларування доходів і майна посадових осіб, а також використання цифрових технологій для підвищення прозорості діяльності державних органів.

По-третє, ключову роль у запобіганні корупції відіграє Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Однак їхній успіх значною мірою залежить від співпраці з іншими правоохоронними органами, такими як Національна поліція (НП), Державне бюро розслідувань (ДБР) та Служба безпеки України (СБУ). Взаємодія між цими органами має бути побудована на принципах відкритості, довіри та взаємодоповнюваності.

По-четверте, важливим напрямом діяльності правоохоронних органів є формування в суспільстві нетерпимості до корупції. Це можливо через активізацію просвітницької роботи, залучення громадянського суспільства до антикорупційної діяльності та забезпечення доступу громадськості до інформації про результати боротьби з корупцією.

По-п'яте, для підвищення ефективності запобігання корупції необхідно вдосконалювати нормативно-правову базу. Особливу увагу доцільно приділити усуненню прогалин у законодавстві, які дозволяють уникати відповідальності за коруп-

ційні правопорушення, а також забезпеченню належного правового регулювання діяльності правоохоронних органів у цій сфері.

Отже, правоохоронні органи відіграють центральну роль у системі запобігання корупції в Україні. Проте їхня ефективність залежить від багатьох чинників: належної координації дій, незалежності від зовнішнього впливу, забезпечення ресурсами та підтримки з боку суспільства. Лише за умови комплексного підходу до вирішення проблеми корупції можна досягти реальних результатів у боротьбі з цим явищем та забезпечити розвиток України як демократичної правової держави.

Література

1. Дмитрук І. М., Ломжець Ю. В. Проблеми правового регулювання антикорупційної діяльності в сфері публічного управління. *Humanization concept of public administration: theoretical and methodological fundamentals*: Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. С. 100–121.
2. Сорока С., Генералова А. Антикорупційні органи як основні засоби протидії корупції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 2 (38). С. 249–255.
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
4. Jackson, D.; Huss, O.; Keudel, O. Розвиток запобігання корупції в Україні: конструктивний підхід. Bergen: U4 AntiCorruption Resource Centre, Chr. Michelsen Institute. U4. Issue 2024:05. 31. URL: https://monitoring.izi.institute/anti-corruption_policy_and_practice/tpost/fotzf7o7y1-rozvitok-zapobgannya-korupts-v-ukran-kon (дата звернення: 18.04.2025).
5. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.
6. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.
7. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури: Закон України від 8 грудня 2023 року № 3509-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 135. Ст. 793.
8. Методичні рекомендації щодо організації роботи із запобігання корупції юридичних осіб, що належать до сфери управління МВС: виробничо-практичне видання. / Фодчук А. Б., Романюк П. І., Бортник С. М. та ін.; ХНУВС. К.: ДП «ІНФОТЕХ», 2019. 90 с.
9. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
10. Баганець О. В. Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро і Генеральна прокуратура України: проблеми повноважень щодо розслідування антикорупційних злочинів. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст]: матеріали II Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 49–51.

11. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 55.

12. Меньайлов О. О. Особливості діяльності суддів ВАКС: правові засади. *Науковий вісник Ужгород-*

ського національного університету. Серія ПРАВО. 2020. Вип. 61. Т. 2. С. 12–15.

13. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 червня 2018 року № 2447-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 24. Ст. 212.